

اولین پیشنهاد انگلیس به ایران

۱۲ آذر ۱۴۰۳ ساعت ۱۱:۲۶

پیشنهاد جکسون، اولین پیشنهاد انگلیس به ایران در خصوص حل اختلافات نفتی دو کشور بود. انگلیس که تا پیش از این موضوع ملی شدن را چندان جدی نگرفته بود بر آن بود تا با طرح پیشنهادات مختلف، اهداف استعماری خود را به شکل سابق مطرح کند. این کشور که از قدرت آگاهی و نفرت مردم از سیادت و سلطه استعماری خود در ایران بی‌خبر بود، تصور می‌کرد پیشنهاد جکسون با موافقت کامل ایران مواجه شود.

پیشنهاد جکسون نام اولین پیشنهاد انگلیس به ایران بعد از ملی شدن نفت ایران بود. با ملی شدن نفت ایران، انگلیس که دست خود را از منابع رایگان نفتی کوتاه می‌دید تلاش کرد تا نقش سابق خود بر شرکت نفت را اعاده کند. این کشور ابتدا به روش‌های دیپلماتیک از جمله مذاکره با مقامات ایرانی روی آورد و امیدوار بود از این طریق بتواند هیئت ایرانی را نسبت به پیشنهادات خود راضی و اقناع کند. بر این اساس در ابتدا پیشنهاد جکسون مطرح شد و طی آن اصول پیشنهادی انگلیس نیز در این طرح گنجانده شد. اما برخلاف انتظار انگلیس، این پیشنهاد با مخالفت ایران مواجه شد و هیئت انگلیس ناچار به ترک ایران شد. اصول پیشنهاد جکسون و دلایل شکست آن، موضوعی است که در ادامه به آن پرداخته‌ایم.

اصول و مفاد پیشنهاد جکسون

جکسون، نام رئیس هیئت مذاکرکننده انگلیس به ایران بود. در واقع ریاست هیئت انگلیس بر عهده شخصی به نام بازیل جکسون بود. بازیل، معاون شرکت نفت انگلیس بود. او در خرداد ۱۳۳۰ وارد ایران شد تا پیشنهادات خود را به هیئت ایرانی تسلیم کند. نویل گس و الکلینگتن و سر توماس گاردینر نیز از دیگر اعضای هیئت انگلیس بودند. ریاست شرکت ایرانی نیز بر عهده وزیر دارایی یعنی محمدعلی وارسته بود. یوسف مشار، کریم سنجابی، سیدعلی شایگان و کاظم حسیبی نیز از دیگر اعضای هیئت ایرانی بودند. هیئت انگلیسی در بدو ورود خود به ایران اعلام کرد که ملی شدن نفت ایران را می‌پذیرد. البته بعدها اصول پیشنهادی جکسون نشان داد که این هیئت، ملی شدن را تنها در نام می‌پذیرد و در اصل حق و حقوق مشترکی را برای دو طرف در نظر گرفته است که کاملاً با ملی شدن نفت مغایرت دارد. با این حال هیئت جکسون برای رفع اختلافات، پیشنهاداتی را نیز در نظر گرفته بود. این پیشنهادات بر حول سه محور قرار داشت:

۱- پیشنهاد ۱۰ میلیون لیر از سوی انگلیس پیشاپیش به عنوان کمک به وجوه مذاکره بدون ممانعت از فعالیت‌های شرکت به ایران. به عبارتی انگلیس خود را موظف به پرداخت ۱۰ میلیون لیره در ازای عقد قرارداد جدید کرد و مقرر کرد این مبلغ به صورت پیشاپیش به ایران پرداخت شود.

۲- طبق اصل دوم پیشنهاد جکسون نیز قرار شد ایران از ماه ژوئیه، ایران ماهانه ۳ میلیون لیره دریافت کند تا زمانی که ترتیبات جدید اعمال شود.

۳- اما اصل سوم که اصل مهم‌تر و در واقع اصل اختلاف‌انگیز ایران و انگلیس بود، بر انتقال دارایی‌های شرکت به یک شرکت ملی نفت ایران تاکید داشت. همچنین در راستای اجرای این اصل، مقرر شد شرکت جدید دارای اعضای هیئت مدیره ایرانی نیز باشد و توزیع نفت در ایران را تحت مالکیت ایران مدیریت نماید. علاوه بر این پیشنهاد سوم بر انتقال دارایی‌ها با شرایط مطلوب نیز تاکید داشت. [۱۱]

در ظاهر، اصول فوق اصول منصفانه‌ای به نظر می‌رسید؛ اما در اصل این پیشنهاد نیز حاوی اصول استعماری بود؛ زیرا در یادداشت جکسون به طور مشخص آمده بود که: «دارایی‌های ایرانی کمپانی ممکن است در یک شرکت ملی نفت ایران سرمایه گذاری شود و با در نظر گرفتن این دارایی‌ها، شرکت ملی نفت ایران حق استفاده از آن را به کمپانی جدید که از طرف شرکت نفت انگلیس و ایران تشکیل خواهد شد، واگذار خواهد کرد» [۱۲]. این اصل، جای انگلیس در مدیریت و مداخله شرکت نفت را همچنان محفوظ نگه داشته بود و در نظر داشت نقش انگلیس را به شکل سابق حفظ نماید.

واکنش ایران به پیشنهاد جکسون

طرح پیشنهادی در یادداشت جکسون مانع از ملی شدن نفت بود؛ زیرا این پیشنهاد شامل انتقال دارایی‌های ایرانی شرکت به یک شرکت ملی نفت تحت کنترل یک نهاد خارجی یعنی شرکت نفت بریتانیا بود. این موضوع به این معنی بود که شرکت جدید که اساساً توسط شرکت انگلیسی کنترل می‌شد، حق استفاده از این دارایی‌ها را داشت. مشخص است که چنین اصلی در برابر ملی شدن نفت قرار داشته زیرا هدف آن بازپس گرفتن کنترل و مالکیت منابع یک کشور از شرکت‌های خارجی بود. این طرح همچنین با دادن مجوز کنترل خارجی بر دارایی‌ها از طریق ساختار شرکت جدید، حاکمیت و کنترل ایران بر منابع نفتی آن را تضعیف می‌کرد. همچنین پیشنهاد جکسون، حق انجام معاملات و استفاده از درآمد فروش را به صورت ۵۰-۵۰ قرار داده بود. از طرفی انحصار پالایش و فروش کاملاً در اختیار شرکت نفت قرار داشت.

«تنها مطلب ظاهراً مفید در پیشنهاد جکسون، آمادگی شرکت به پرداخت مطالبات ایران بود، آن هم به این شرط که هیچ گونه مداخله‌ای از طرف ایران در عملیات شرکت انجام نگیرد» [۱۳]. با اعلام این پیشنهاد، دکتر مصدق ضمن مخالفت خود با طرح مزبور، تصمیم گیری نهایی پیرامون آن را بر عهده مجلس گذاشت. در نهایت هر دو مجلس شورا و ملی با بررسی گزارش دکتر مصدق، به او اعتماد کرده و پیشنهاد جکسون را رد کردند. ظاهراً امتناع ایران از پذیرش این پیشنهاد، برای انگلیس گران تمام شد. انگلیس که تصور چنین واکنشی را از سوی ایران نداشت، به تهدید نظامی متوسل شد. چند روز بعد انگلیس ظاهراً برای حفظ جان اتباع خود رزمناو موریشیوس را به آبادان اعزام کرد. انگلیس عملاً از صدور نفت ایران جلوگیری کرد و با استقرار چتربازان خود رسماً ایران را تهدید به مداخله نظامی نمود [۱۴]. اما این روش نیز چندان کارساز نبود و نتوانست باعث تغییر دیدگاه ایران شود. بنابراین انگلیس مجدداً به همان شیوه قبلی خود روی آورد و تلاش کرد با طرح پیشنهاد جدید دیگری، اهداف خود را محقق سازد.

پیشنهاد جکسون، اولین پیشنهاد انگلیس به ایران در خصوص حل اختلافات نفتی دو کشور بود. انگلیس که تا پیش از این موضوع ملی شدن را چندان جدی نگرفته بود بر آن بود تا با طرح پیشنهادات مختلف، اهداف استعماری خود را به شکل سابق مطرح کند. این کشور که از قدرت آگاهی و نفرت مردم از سیادت و سلطه استعماری خود در ایران بی خبر بود، تصور می کرد پیشنهاد جکسون با موافقت کامل ایران مواجه شود. اما مردم و رهبران ایران آگاه تر از آن بودند که به راحتی زیر سلطه مجدد انگلیس قرار بگیرند. همین موضوع منجر به شکست نهایی پیشنهاد جکسون شد. تا جایی که جکسون و تیم همراهش ایران را با ناراحتی ترک کردند و عنوان کردند تا وقتی مصدق و امثال او بر سر کار هستند، نمی توان به تجدید مذاکرات امید زیادی داشت.

[۱] - ایرج ذوقی، مسائل اقتصادی و سیاسی نفت ایران، تهران، پازنگ، چاپ ششم، ۱۳۸۱، ص ۲۷۳

[۲] - علیرضا ازغندی، روابط خارجی ایران ۱۳۲۰-۱۳۵۷، تهران، نشر قومس، چاپ ششم، ۱۳۸۴، صص ۲۰۰-۲۰۱

[۳] - ازغندی، همان، ص ۲۰۱

[۴] - حسین آبادیان، زندگینامه سیاسی دکتر مظفر بقایی، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، ۱۳۸۶، ص ۱۹۱

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/49914/اولین-پیشنهاد-انگلیس-به-ایران>